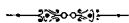

նէ կ'իմացուի (թէ և այլով մասամբ կե-
նացն, ժամանակին և գրողն անծանօթ է
մնացեր յետոյ), և կ'ըսէ. « Զատենաբանու-
« թիւնա իմաստնոց գրող յեղապաշտ, յԱտ-
« աիկէ՛ իմ ընթերցեալ բազում անգամ,
« գտի զո՞ն գրոցս, որ ի ճա՛ն գայր պատ-
« մութեանս մերոյ Հիւսման. յոյժ պիտանի
« և յօգտութիւն մեզ լսի, որ անուն գրոցն
« կոչի Դաւթի Հովմայեցոյ գիրս Եկլեսիաս-
« տես (Եկեղեցական պատմութիւն). գոր կա-
« մեցեալ իմ թարգմանել և ոչ ժամանեցի,
« մնաց այլում տեղւոյ կամ իմաստնոյ ». Հե-
տեւեալ խօսքով մ'այլ կարծել տայ՝ թէ Ա-
գաթանգեղոս եւս նոյն գիրքը տեսած և քըն-
նած ըլլայ. որով այն Հեղինակն այլ Հնագոյն
կ'ըլլայ՝

Շարայարեւի Ն. Ղ. Վ. Մ. ԱԼԵՃԱՆ

ԲԵՆԵԴԱՅԱԿԱՆ ՌԵՍԻՄԵՆԱՅԻՆՈՒԹԻՒՆ

Ս. ԳՐԻՈՅ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ

ՎՐԱՅ:

(D^r. V. ERMONT, DE LA MISSION

DES LAZARISTES, PARIS).

(Շար. տես յէջ 346)

Նոր Կտակարան.

ՄԵՐ ցարդ քննած խնդիրն բնաւ կա-
րեւորութիւն մը չունի Նոր Կտակարանի
նկատմամբ, վասն զի ասոր երբայական բնա-
գիրը չունինք. հետեւաբար չենք կրնար քըն-
նել՝ թէ արդեօք Նոր Կտակարանի Հայերէն
թարգմանութիւնն՝ երբայականի՞ վրայ եղած
է. Սկիայն այսչափ միայն Հարցընեն ին-
քիլի է, այսինքն, յոյն թէ ասորի բնագիրն
վերագաս տեղին ունի Հայերէն թարգմանու-

թեանս մէջ. բայց առ այժմ՝ այս կէտով պի-
տի չդարդինք, որովհետեւ ոչ մէկ քննադատ
ենթադրած է՝ որ Հայերէն թարգմանութիւնս՝
ասորականէն եղած ըլլայ. այսու հանդերձ,
մեր յետոյ ըսելիքն քիչ շատ ուղղակի պիտի
հաստատուէ այդ իրողութիւնը: Առ այժմ՝ հոս
մէջ բերենք միայն մի քանի համառօտ օ-
րինակներ՝ որք կը ցուցնեն յոյն բնագիրն
և Հայկական թարգմանութեան մէջ եղած
սերտ յարաբերութիւնը:

ա) Թիսուս բառն յունականի և Հայկա-
կանի մէջ նոյնպէս ուղղագրուած է, և անոր
մէջ յի յոյն տառն կ'ենթադրուի: (Օրինակ
իմք. 'Υησοῦς—Թիսուսի (տեղ տեղ):

բ) Մէկ քանի անգամ, Հայ թարգմանիչն
չհասկնալով յոյն բառին նշանակութիւնը,
գործածած է գայն ինչպէս որ է յունակա-
նին մէջ, Զոր օրինակ. Μωρῆ—Մորոս (Մատթ.
Ե. 22):

գ) Յունականի մէջ գտնուած շատ մը
արմատայական բառք՝ նոյն կերպով կը գրու-
նուին Հայ բնագրին մէջ. (Օրինակ իմք.

α) 'Αμύη — Ամէն (տեղ տեղ).

β) Λέγει: αὐτῷ. 'Εμφαθᾶ, ὃ ἐστὶν «δια-
νοεῖσθαι». — ասէ. Եփփաթա, որ է՝ բա-
ցրի. (Մարկ. Զ. 340).

γ) εἰς τὸν κορδανᾶν — ի կորբանն. (Մատթ.
ԻԵ. 6):

δ) Γολγοθᾶ — Գողգոթա. (Անդ. 33).

ε) 'Ηλι, ἡλι, λαμᾶ σαβασχανί — Էլի, էլի,
լամա սաբաթեանի. (Անդ. 46):

§ 2. Հայկական թարգմանութիւնմ՝ աղեքսան-
դրեան ըմագրի վրայ եղած է:

Արդեւ իսկ Լաբրոզ Հաստատոք էր այդ
կէտը, ցուցնելով միանգամայն որ Հայկա-
կան թարգմանութիւնն Հաւատարմութեամբ
կը հետեւի աղեքսանդրեան օրինակին¹,
թէպէտ և այս իմաստին մէջ կայ չափազան-
ցութիւն, ինչպէս յետոյ պիտի տեսնենք, բայց
յիշեան ճշմարիտ է, ինչպէս որ կը հաւատու-

1. « Prose sequi (Versionem armonam) eod-
icem alexandrinum ». (Thesau. epist., III. p.
204). — շարչ կը յիշէ Le Long-Masch (Biblot.
Sac., II. I. p. 171). — Նոյն Լաբրոզ՝ Հայկա-

կան թարգմանութիւնը կը կոչէր զշտոյ բարդ-
մանաքեանց, անոր ժիշչ հաւատարմութեան
և համահայնութեան համար յոյն բնագրի
հետ:

ժամանակիս քննադատ մը¹, Եւ մենք զայս
ապացուցանելու համար բուսական պիտու հա-
մարիւնք մի քանի օրինակ մէջ բերել. վասն
զի հարկ չկայ երկարաբանել այս մասին
վրայ, քանի որ հիմա ամէն քննադատ
կ'ընդունի զայդ:

20) ԴՄՈՒՍՏՐ, Ա. 11.

Այս տանն վերջը չենո՞ս բառէն ետքը կը
յաշխու աղեքսանդրեանն. εις δημοτητα, ե
այսպէս կը վերջացընէ. «κατα γενος εις
δημοτητα» Էթլ տիջ յիջ. — Հայկականն ես
ունի յոյն յաշխուա՞մը. ըստ ազգի ի նմա,
նորսիւն ի վերսն երկրիս.

г) $u_{1,0} = 9 \cdot 15$.

Աղերսանդրեանն ունի, ծ (•) εὐς τῶν πα-
τέρων ὑμῶν φησάντως ἡμῶνի Α οφίνωλին.
— Հայերէնն եւս ունի ὑμῶν. Πιστοῦσθε ἑαργῶν
ἄλλοι :

г) У. 8мг., ф. 12.

Πατρὸς αὐτοῦ **բառերէն ետըր կը յաւ-**
լա աղերսանդրեանն է՞ծա՛ն ճա՛ծեա՛ս, զորս
չունի **Բ՛ն** իսկ **Հայկականն** ունի այդ յաւե-
լուածը. ա՛մա՛ց երկոտասանմիջ **Եւ Հայկա-**
կանին մերձաւորութիւնն առ աղերսանդրեանն
այնչպիսի է՛ որ մինչպէս մի քանի ձեռագիրը
է՛ծա՛ն ճա՛ծեա՛ս **բառերէն առաջ կը դնեն** սի՛ճ,
աղերսանդրեանն **չունի զայդ, իսկ Հայկա-**
կանն ալ չունի անոր Համապատասխանը,
որդիւ։

7) Р. бурж., Р. 24.

Κυρίου *բառն ասոր* կը *յաշուտ աղիք-*
ասնգրեանն. ևս *էլ*սը: *Եղն* *պարծաթա-*
ն ևս *արցւոյ*, որը կը *պակօրն* *Բ՛ն յէջ*, իսկ
հայ բնագրին *յէջ* *կան*. Եւ *աս*է. *Որդիք*
յանցանաց և *դատարկութեան*:

4) Բ. Մհար, ԻԸ. 1.

Աղերսանդրեանն կը գնէ, սնո՛ց ելլօսի էտօն.
Իսկ **Բ**^Բ. սնո՛ց ելլօսի պնէտէ տօն. — Հայկա-
կանն նման աղերսանդրեանին. որդի քսան
սմառ:

၁) ပထမအပိုင်း, နံပါတ် ၁.

Են տ֊օ սօղոօալ սու բառերն ետըր, Բ՛ ունի, քալ ռէ՛. յիշկեա աղերսանդրեանն՝
 ՚ի ռէ՛. և չայի՛ ասոր համառայի. կսս՛ ոչ՛,
 — Սիւր. ԼԷ. 28. Բ՛ ունի ձաւաւոյ, իսկ ա-
 ղերսանդրեանն՝ ձոթոյ, ինչպէս նաեւ չայի՛
 Սճորհեր:

է) Եսայի, Ա. 25.

Ստորագրողները, և ինչ անհրաժեշտ է
ստանալ չունի ԲՆՍԵ, իսկ աղեկսանդղեանն
ունի. ստորագրողները ինչ անհրաժեշտ է
հայն. առհիջ քնն ևս անհրաժեշտ է
հայն:

բ) Նգեկիւի, ԻԸ. 19.

Տաւս դերը՝ εις τον αλωνα ρααηէն հարը
աղբըսանդրեանն կը գնէ. 'Επει Σιδωνα, ՉՈգ
սանն նոր մարգարէութեան աաարկան նշա-
նակելով. Καί ἐγένετο λόγος... Այս յաւե-
լուածը կը կարդաւք Հայկականին մէջ ալ.
Ի վերայ Թրչաշնայ:

18) Դաժիկ, Գ. 2.

Այս տան զերջը Եւչանոս բառէն յետոյ
կը յաւելու աղերսաւորեալսն ինչ էտղոս Նա-
բուփօթօնօրօք ծ Յասիւնք. որոյ Համաձայնի
ունի Հայկական ալ. գոր կանգնեաց ար-
քայն Դարագորոշուոր :

§ 3. Ծակայքն հայկական թարգմանութիւնն՝ շատ տեղ կը տարբերի յունարէնն քմագրէն :

Ա. ՍԵՓԱԿՅԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄԻՆԵՐ .

ա) ԴՄՈՄԱԼՈՐԹ, Գ. 31.

Հայ բնագրին կը դնէ. քող գորքս ար-
շառց = էκτός μόσχων τῶν βοῶν. — Թու-
նակն բնագրին զանազան ընթերցումա-
ներն են. Բ տօն Ծօն, Մ էկտօս մօսխայ,
Գ տօն Ծօն Համաձայն Բի, Օ Համաձայն
Հի, աղ. Ծօն էկտօս մօսխոյ. — Համաձայն
Բնագրականին հառ մ'ալ յկայ.

Р) УБН, т. 6.

Հայրն ունի. ձեռամբ և լեզուսով իշխեանց

1. « In ganze lässt sich beobachten, dass er (armenisch Text) mit dem Codex Alexan-

drinus mehr als mit anderen Handschriften übereinstimmt», (Kaulen, *Einl.*, n° 177. p. 173).

= Cum eorum manu et lingua. — Եւ-
հական զանազան ընթերցուածներն են. Բ
են չեւր! անտօն քոճ տօճա անտօն. —
աղիքսանդրեանն կը մօտենայ աւելի հայ-
կականին. են տի կեւր! անտօն, են տի շլօստի
անտօն, Ա. Օրս, Գ. են տի շլօստի անտօն.

ա) Ա. Թագ. ԻԵ. 1.

Հայն կը գնէ. Մառնայ. իսկ աղիքսան-
դրեան ձեռագիրն. Փարսն.

բ) Ա. Մժագ. ԺԳ. 2.

Հայն՝ դուստր Արեւադուհայ. իսկ բոլոր
յայն ձեռագիրը կը գնեն. Թուրքի Օսման.

գ) Դմաւս. ԺԵ. 13.

Հայկական բնագիրն կը գրէ. յաճմանաւ-
ցից մից. իսկ բոլոր յայն ձեռագիրը (ա.
14) էջ անտօն անտօն.

դ) Գառնի. ԺԲ. 11.

Հայն ունի. Հագար երկերիս երեսուն
և հինգ (յաւարս), իսկ Ա և Բ ձեռագիրը,
իմբայ շիւսի Ժագնայ ինքնայնայն = 1290.

Բ. Տեղիս՝ յորս Բագնակաւ Բագնակաւ
Բագնակաւ կը բերէ Եւր Կառնակաւ Բագնակաւ
Ժագնակաւ Բագնակաւ:

ա) Եւսյի. Ե. 14.

Հայն. Կռնակաւ (Մաթ. Ա. 23). — իսկ
Ա և Բ յայն ձեռագիրը կը գնեն. Կառնակաւ
= Կռնակաւ. — Եւր. կը գրէ Ժագնայ = Եւս
Կռնակաւ:

բ) Ուս. ԺԱ. 1.

Այս տեղը կը յիշատակենք մի բանի
մեկնաց Ժիւսակը ուղիքու համար. —
Բագնակաւ այս կէտը կը յիշէ Եւր Բագնակաւ
Բագնակաւ (Բ. 15) Բագնակաւ Եւր. Եւսակաւ
տօն տօն մօ. Արց հայ բնագիրն ունի. Կռ-
նակաւ Եւր Եւսակաւ = Եւսակաւ տօն տօն
անտօն. Հայկական կը մօտենայ հոս Ա, Բ,
Գ ձեռագրաց, որք կը գնեն այսպէս Ա.
մետաղէստ, Բ. մետաղէստ, Գ. մետաղ-
էստ, Եւր Եւսակաւ. Եւսակաւ Եւսակաւ. —
Մաթ. (անդ) բոսակաւ Եւսակաւ կը գնէ մօ-
սրական բնագիրը. Եւսակաւ.

գ) Աճ. ԺԳ. 14.

Հայն. Եւր Եւսակաւ Եւսակաւ Եւսակաւ.

ԺԵ. 55, Տեղիս. Tischendorf և Wes-
cott-Hort). — Ա և Բ ձեռագիրը կը գնեն.
Եւսակաւ Եւսակաւ. — Եւր. մօսրական.
Եւսակաւ.

Գ. Տեղիս՝ յորս Բագնակաւ Եւր Եւսակաւ
Եւսակաւ Եւսակաւ Եւսակաւ Եւսակաւ Եւսակաւ.

ա) Եւսակաւ. Ա. 27.

Հայն. Կռնակաւ Եւր = Եւսակաւ Եւր. մօ-
սրական. — այս յաւերտածն կը Եւսակաւ
Եւսակաւ Եւսակաւ.

բ) Աճ. Ե. 2.

Հայկական. Եւսակաւ Եւսակաւ = Եւսակաւ
Եւր. մօսրական. Եւսակաւ Եւսակաւ կը գնէ
Եւսակաւ տօն տօն.

գ) Աճ. Բ. 17.

Հայերէն. և Եւսակաւ Եւսակաւ Եւսակաւ
= Եւսակաւ Եւսակաւ Եւսակաւ Եւսակաւ.
Եւսակաւ Եւսակաւ կը գնեն. Եւսակաւ Եւսակաւ
Եւսակաւ Եւսակաւ Եւսակաւ.

դ) Եւսակաւ. Եւսակաւ. 29.

Այս կէտը տօն Եւսակաւ Եւսակաւ կը
Եւսակաւ և մօսրական մի բանի Եւսակաւ.
Եւսակաւ Եւսակաւ համար:

Հայկական. Եւսակաւ Եւսակաւ Եւսակաւ Եւսակաւ
Եւսակաւ, և Եւսակաւ Եւսակաւ Եւսակաւ Եւսակաւ.
— Հոս Հայն Եւսակաւ Եւսակաւ Եւսակաւ Եւսակաւ.
մօսրական, որ կը գնէ. Եւսակաւ Եւսակաւ.
Եւսակաւ Եւսակաւ Եւսակաւ Եւսակաւ Եւսակաւ.
Եւսակաւ Եւսակաւ Եւսակաւ Եւսակաւ Եւսակաւ.
Եւսակաւ Եւսակաւ Եւսակաւ Եւսակաւ Եւսակաւ.
Եւսակաւ Եւսակաւ Եւսակաւ Եւսակաւ Եւսակաւ.

ե) Եւսակաւ. ԺԳ. 3.

Այս տօն մօ Հայն Եւսակաւ Եւսակաւ Եւսակաւ
Եւսակաւ. Եւսակաւ Եւսակաւ Եւսակաւ Եւսակաւ.
Եւսակաւ Եւսակաւ Եւսակաւ Եւսակաւ Եւսակաւ.
Եւսակաւ Եւսակաւ Եւսակաւ Եւսակաւ Եւսակաւ.

գ) Աճ. Եւսակաւ. 1.

Հայն. Եւսակաւ Եւսակաւ Եւսակաւ Եւսակաւ
Եւսակաւ Եւսակաւ. — Հոս Հայկական Եւսակաւ

դ) Մարկ. Ա. 1.

Հայերէնն կը յաւելու, որոշոյ Ստոտոժոյ
= υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, որ կայ մի քանի ձեռա-
դրաց մէջ:

ա) Ղուկ. Բ. 14.

Հայկականն կը գնէ, ի մարդիկ հաճա-
րիւն = ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία εἰς τὸν εὐ-
λογεῖν ἀκωκρաց, յորս Ռ.

դ) Աղ. Ի. 51.

Հայն կը յաւելու, և վերանայր յերկինս =
καὶ ἀνεφέρετο εἰς τὸν οὐρανὸν Ռ. ձեռագրին:

է) Յովթ. Ե. 4.

Հայկականն ունի այս տունը, զոր ար-
դի բնապատար կը մերժեն. Եւ Հրեշտակ
Տեան ըստ ժամանակի իշաներ յաւազանն
և յոգեք զդարսն, և որ նախ ի շարժումն
չորացն իշաներ՝ բժշկէր, ոչ ոսկերիվ ճշան
հիշանդարեան: — Փորրիկ տարբերութիւն
մը կայ. Հրեշտակ բառն հաջը կը յաւե-
լու հայն՝ Տեանն՝ ըստ լատինականի, որ
յունարէնին մէջ կը պակսի:

բ) Աղ. Ժ. 20.

Հայն՝ դադմատարէն. յոյն՝ Ρωμαῖστοι.

թ) Գործք. Ա. 2. 9.

Հայն. որ կոչէր յիթեստոց, յոյն՝ τῶν
λεγομένων Λιθεστῶν.

ձ) Աղ. Ի. 28.

Հայերէնն՝ յետ ἐκκλησίας բառին կը յա-
ւելու. Տեանն = τοῦ κυρίου, որ կը պակսի
քանի մը ձեռագրաց մէջ:

ա) Գործք. Ժ. 13.

Հայն կը գնէ. ի պետս = χρεῖαις, հա-
մաձայն Ռ, Բ, Դ ձեռագրաց. իսկ միւս ձե-
ռագիրք. (ἐν τῶν ἀντιγράφων αὐτῶν),
զոր օր. Դ*, Զ, Է կը գնեն. μισταῖς.

բ) Ա. Կորնթ. Ժ. 8.

Հայկականն. քսան և չորք հազարք =
24000, բոլոր ձեռագիրներէն տարբեր, որք
կը գնեն. εἰκοσιτερεῖς χιλιάδες = 23000:

ձ) Աղ. Ի. 5.

Հայն. երկուստանիցն = δώδεκα, մի քա-
նի ձեռագիրներէն տարբեր, որք ունին, ինչ-
պէս նաեւ Հատ. Վերջ. ενδέκα.

ձ) Աղ. 51.

Հայն. ամենեքեան ներեստոյր, այլ ոչ երկ
ամենեքեան նորոգեստոյր = πάντες μὲν κοι-
μηθησόμεθα, οὐ πάντες δὲ ἀλλαγησόμεθα,
համաձայն Ռ. ձեռագրին, տարբեր շատ ձե-
ռագիրներէն, որք կը գնեն. πάντες οὐ κοιμη-
θησόμεθα, πάντες δὲ ἀλλαγησόμεθα.

ձ) Ա. Թեսաղ. Բ. 7.

Հայերէնն. Հեզք = ἄνθρωποι, հակառակ մի
քանի ձեռագրաց. զոր օր. Ռ, որք ունին.
νῆπιοι = παρῦλι Հատ. Վերջապային,

ձ) Ա. Տիմ. Գ. 16.

Հայն. որ = ὅς, շատ մը ձեռագիրներէն
տարբեր, որք կը գրեն. ὁ Θεός.

ձ) Ա. Յովթ. Ե. 7.

Երեք վկայից համարն կը պակսի հայ
ընտրելագոյն ձեռագրաց մէջ. — բայց Վե-
նետոյ 1860ի սպաղարութիւնն մէջը ան-
ցուցիւ է:

Եզրակացոյցիւն. — Մեր ցարդ ըրած
բնապատարութիւն թերեւ կը հաւատաւ Scri-
veneri խորհրդածութեան ճշգրտութիւնը, որ
կը գրէ. «Այժմեան Հայերէն թարգմանու-
թիւնն եղած է, Եփեսոսի ժողովին քիչ վեր-
ջը, հնագոյն թարգմանութեան մը վրայ՝
որուն հիմն էր մասամբ մը ասորի բնագիր,
մասամբ ալ՝ յունական¹». — և ապա դար-
ձեալ. «Հարկ է որ սպասենք զանիւր հա-
մար հայկական թարգմանութեան մէջ խառ-
նուրդ մը բնագիրներու, որոնց զիստաւոր հիմն
եղած ըլլան ասորի հին բնագիր մը, որ
380ին ընդունելի և յարդի եղեր է, և յայն
հին բնագիր մը Եփեսոսին (Scriveneri կը
գնէ Եղեւիտ) կամ Սամոսատին, և բիւզան-
դական բնագիրներ²»:

Շարադարեղի

1. The existing Armenian version is a re-
cension made shortly after the Council of
Ephesus of a still earlier version, which was
based in part upon a Syriac, in part upon a
Greek original (p. 148).

2. We should therefore expect to find in

the Armenian version a mixture of texts, na-
mely of some old Syriac text, which must
have been in vogue as late as 380, of some
older Greek text supplied in Edessa or Sa-
mosata, and of the Constantinopolitan text
(p. 151).